

Cursuri universitare

ANCA-JEANINA NIȚĂ

INSTITUȚII POLITICE

ANCA-JEANINA NIȚĂ

INSTITUȚII POLITICE

Universul Juridic
București
-2025-

Capitolul I

INSTITUȚII POLITICE

Secțiunea 1

Considerații generale privind instituțiile

§1.1. Abordări conceptuale ale noțiunii de „instituții”

Etimologic, termenul „instituție” provine din limba latină, din cuvintele *institutio* („a întemeia”, „a ridica”, „a așeza”) și *institutum* („obicei”, „principiu de organizare”, „rânduială”, „așezământ”). În limbajul comun, cuvântul „instituție” desemnează organizațiile care au statut, reguli de funcționare stabilite prin regulamente și/sau legi, având rolul sau funcția socială de a satisface anumite nevoi colective.

Reprezentând un element definitoriu al societății și comportamentelor individuale, *instituțiile sunt prezente în toate societățile*; ele apar ca răspuns la nevoile societății, diferă de la o etapă istorică la alta, de la o țară la alta etc., dar *au ca element comun faptul că prin crearea lor se urmăresc scopuri precise, în raport de care ele pot avea diferite funcții*.

Sub denumirea de instituție sunt cuprinse fenomene sociale de o mare diversitate. Astfel, corespunzător nevoilor și intereselor esențiale ale colectivităților sociale, există instituții economice, instituții politice, instituții religioase etc. Deși fiecare instituție controlează un anumit domeniu al vieții sociale instituționalizate, prin activitatea lor, instituțiile interacționează, dezvoltă direcții de acțiune și principii care se axează în jurul necesităților fundamentale ale unei societăți.

Noțiunea de instituție are accepțiuni diferite în sociologie, în politologie, în știința dreptului etc. De-a lungul timpului, s-au elaborat și dezvoltat teorii și definiții diverse cu privire la instituții.

În sociologie, s-au creat și dezvoltat mai multe orientări și opinii privitoare la termenul „instituție”. Potrivit *Dicționarului de sociologie*¹: „Instituția denumește regulile de influențare și control social ale comportamentelor individuale, modelele specifice și stabile de organizare și desfășurare a interacțiunilor dintre indivizi și grupe sociale orientate spre satisfacerea unor nevoi de bază și interese cu importanță esențială, strategică, pentru menținerea colectivităților sociale”.

E. Durkheim, fondatorul Școlii franceze de sociologie, asociază conceptul de instituție cu cel de fapt sau fenomen social, cu voința fiecărui individ. Sociologul francez apreciază că „se poate, într-adevăr, fără a denatura sensul acestei expresii, să numim instituție toate credințele și toate felurile de conduită instituite de către colectivitate; sociologia poate fi atunci definită drept știința instituțiilor, a nașterii și a funcționării lor”².

În politologie, termenul „instituție”, asociat organismelor investite cu autoritatea de a exercita puterea politică, se identifică practic cu sintagma „instituții politice”. Studii

¹ *Dicționar de sociologie*, coord. C. Zamfir și L. Vlăsceanu, Ed. Babel, București, 1998, p. 298.

² E. Durkheim, *Regulile metodei sociologice*, București, Ed. Științifică, 1974, p. 53, apud O. Clătici, *O abordare sociologică a conceptului de instituție*, în *Revista Română de Sociologie*, serie nouă, anul XII, nr. 5, București, 2001, p. 597.

acestora se face, în principal, din perspectiva interrelațiilor existente între ele potrivit principiului separării puterilor în stat, legitimității pe care se întemeiază și capacității lor de a asigura stabilitatea politică și socială, ordinea juridică, realizarea drepturilor și libertățile cetățenești. Din această cauză, *instituțiile politice sunt denumite uneori în literatura de specialitate „instituțiile guvernării”*¹.

În sociologie și politologie, cercetătorii au încercat să surprindă **delimitările conceptuale dintre instituții și organizații**. Pornindu-se de la premisa că *ambele sunt noțiuni ce definesc o structură socială*, în încercarea de delimitare, respectiv de surprindere a relațiilor dintre acestea, s-a afirmat: „În timp ce prin instituții se formulează regulile sau cadrul normativ al interacțiunilor, organizațiile sunt principalii actori colectivi care modelează strategii și promovează acțiuni și interacțiuni în contextul instituțional dat”². Cu alte cuvinte, *instituțiile generează tipuri de organizații, unui sistem instituțional corespunzându-i anumite organizații, și nu altele*.

Știința dreptului utilizează termenul „instituție” în sensul de ansamblu unitar de norme general obligatorii care reglementează anumite relații potrivit unor metode particulare (*instituții juridice*). Instituțiile juridice – la fel ca dreptul, au ca fundament politica, religia și morala, fără a se confunda însă nici cu instituțiile politice, nici cu cele religioase sau morale.

De noțiunea de instituție este legat și conceptul de instituționalizare. În opinia profesorului Nicolae Popa, una dintre funcțiile fundamentale ale dreptului este cea de „instituționalizare sau formalizare juridică a organizării social-politice”, care asigură cadrul legal de bună funcționare a întregului sistem de organizare socială și mecanismul de reglare politică prin intermediul dreptului.

Reținând că nu există o definiție unanim acceptată a noțiunii de „instituții”, în funcție de obiectul de studiu al disciplinei, apreciem ca relevante și următoarele abordări:

M. Hauriou³ – fondatorul teoriei instituționaliste, susține că „*instituția este o idee sau o întreprindere care se realizează și durează juridic într-un mediu social; pentru realizarea acestei idei, se organizează o putere care îi procură organele; de altă parte, între membrii grupului social interesați în realizarea ideii se produc manifestări ale acordului de voință dirijate prin organe ale puterii și reglementate prin proceduri*”⁴. În opinia juristului și sociologului francez, orice instituție implică existența a trei elemente: a) ideea de organizare; b) o putere organizată pentru realizarea puterii; c) un grup de indivizi beneficiari ai organizării, ideea de organizare presupunând stabilirea unui scop precis al creării unei structuri⁵.

Doctrina constituțională autohtonă mai recentă apreciază că instituțiile politice sunt „*structuri și modele de relații sociale, relativ stabile, care persistă în decursul uneia sau mai*

¹ L. Mihuț, *Dilemele științei politice*, Ed. Enciclopedică, București, 1995, p. 77, apud C. Ionescu, *Teoria generală a dreptului constituțional. Drept constituțional și instituții politice*, Ed. Hamangiu, București, 2017, p. 30.

² M. Vlăsceanu, *Organizația: proiectare și schimbare organizațională. Introducere în comportamentul organizațional*, Ed. Comunicare.ro, București, 2005, p. 59.

³ Maurice Hauriou (1856-1929), jurist și sociolog francez.

⁴ M. Hauriou, *La théorie de l'institution et de la fondation*, Ed. Sirey, Paris, 1925, p. 10, apud C. Ionescu, *Teoria generală a dreptului constituțional. Drept constituțional și instituții politice*, Ed. Hamangiu, București, 2017, p. 33.

⁵ M. Hauriou, J. Gicquel, *Droit constitutionnel et institutions politiques*, Ed. Montchrestien, Paris, 1980, p. 126, apud G. Vrabie, *Drept constituțional și instituții politice contemporane*, Ed. Ștefan Procopiu, Iași, 1993, p. 34.